

El pes de la neu

Anna Casassas

Agraeixo al jurat del PEN que hagi inclòs la traducció d'*El pes de la neu* com a finalista.

Em va sorprendre molt, perquè és un llibre ben escrit i ben construït que es llegeix amb molt d'interès, molt actual, però d'un autor jove, canadenc, encara poc conegut, i això no sol cridar l'atenció.

És la tercera vegada que tradueixo obres escrites al Canadà, però en els dos casos anteriors això va comportar força dificultats suplementàries de traducció: el francès de l'original tenia molts trets característics d'allà i, per tant, implicava una feina extra de recerca i d'interpretació (i, doncs, també un seguit de decisions sobre com representar-lo, o si reflectir-lo o no)

En aquest cas ha estat diferent, perquè Christian Guay-Poliquin va optar per escriure en un francès diguem-ne estàndard, tot i que es nota perfectament que l'autor de llibre no és un francès de França, però es nota més per la personalitat que demostra i per la llibertat en la manera de tractar els temes que no pas per l'idioma.

(Trobo que els canadencs actualment tenen una llibertat de creació molt superior a la dels francesos, en general, per limitar-nos a aquestes dues literatures. Però això potser és més un tema perquè l'estudiïn els sociòlegs que no els traductors.)

Quan tradueixes del francès, però d'autors que no són francesos (de França, o francesos d'origen), s'ha de dir que la cosa s'anima força. La feina es torna de cop molt més interessant. He traduït autors d'Algèria, del Marroc, del Líban, del Congo, de Costa d'Ivori i del Senegal, i també canadencs i belgues, i són traduccions que m'agrada especialment de fer, perquè, cadascun a la seva manera, tots són autors que fan servir el francès d'una manera diferent; podria dir que el fan servir adaptant-lo a un imaginari diferent, a una música diferent. Perquè tenen uns altres referents i amb la mateixa llengua expressen una mentalitat que no és la de l'hexàgon. I això se'ls nota en el vocabulari, en la construcció de les frases, en les col·locacions dels mots, en les comparacions i les metàfores, en les imatges: en tot.

Moltes vegades, en la solitud de la feina diària, m'he trobat desitjant tenir un espai per poder exposar el perquè de les decisions que he pres en tots aquests casos més «delicats». Perquè hi ha moments que has de lluitar molt per triar com trasllades una cosa. Quantes vegades m'he trobat barallant-me amb mi mateixa entre atrevir-me a optar per una solució arriscada (més agosarada), o cedir a l'autocensura i posar la solució «fàcil» que no em discutiran perquè no s'hi fixarà ningú.

Tots sabem que traduir no és mai una feina automàtica ni mecànica, que cal adaptar-se a les particularitats i l'estil de cada autor, i que això ens exigeix una mena de contorsionisme que cada vegada és diferent. És, precisament, el que fa que traduir ens agradi, no? No ens avorrim mai perquè cada llibre és un repte nou.

Jo diria que sempre és un plaer.

I també un patiment. Però són més aviat emocions successives, trobo: comences amb més angoixa i l'angoixa va pujant, perquè primer no estàs segur de trobar el to adequat i no saps ni si el trobaràs mai; pateixes per pescar tots els matisos, perquè no te'n passi cap per alt. I gradualment les dues sensacions es van equilibrant, el neguit no desapareix mai del tot, però el plaer de mica en mica augmenta, especialment a partir de la segona o de la tercera versió, quan ja et pots centrar a anar afinant el que tens escrit i va creixent la sensació d'encertar el que voldria l'autor, el que li agradaria, el que volia fer, i comences a sentir que tot va agafant forma i així van venint l'exaltació i el plaer.

Aquesta recerca de cada detall, de la paraula més exacta i del lloc més adequat per posar-la és la gràcia més gran de l'ofici. I això, sigui com sigui el llibre, sempre hi és.

En aquest cas, l'autor fa una novel·la de construcció estudiada però diguem senzilla, lineal; plena, això sí, de referències tant literàries (d'He·siode a Beckett), com mitològiques o religioses, i tot amb un llenguatge precís, clar i efectiu que aconsegueix fer aparèixer davant dels ulls del lector com en una fotografia els colors i les llums del paisatge nevat en què transcorre l'acció. És una novel·la molt visual, plena d'imatges impactants: és ben bé una pel·lícula.

Justament en això, potser, és on calia afinar més: a trobar les paraules precises per no enterbolir, mai, la força de les imatges que el narrador posa davant del lector: la força de les paraules t'ha de permetre veure –gairebé– els fotogrames de la pel·lícula que l'autor va fer passar, començant pels grans espais que veu el narrador des del llit on està immobilitzat, uns grans espais que s'encongeixen a mesura que neva, i les guspies de les brases que es veuen per l'entrada d'aire de l'estufa o les flames que en llepen les parets quan obren la porta, les empremtes de les botes que es fonen i s'allargassen a terra, el núvol de farina quan un dels protagonistes s'espolsa o les muntanyes que es retallen en una multitud de pans superposats. Fins i tot el dinamisme, diria, de les imatges, quan –per exemple– un personatge amb la moto envesteix el paisatge.

Pel que fa al llenguatge, hi ha el tros que parla del trasllat dels troncs pel riu, que és l'únic fragment de la novel·la en què el vocabulari sí que és propi del Canadà i no de França. Aquí a Catalunya, salvant totes les distàncies, sobretot pel que fa a la magnitud dels rius, tenim els raiers, de manera que vaig fer el que vaig poder per informar-me sobre el seu vocabulari, tot i saber que aquestes precisions sobre els menadors de bigues en el conjunt del llibre passarien desapercibudes, perquè de fet és com un relat accessori que no afecta la trama principal i molts lectors la deuen passar de pressa, i naturalment no s'adonen que deu ser la pàgina on has hagut de passar més estona.

Continuant pel llenguatge, i tenint en compte la condició prèvia i indispensable de respectar el registre de l'original, sempre he pensat que si viuc d'una llengua original rica, també vaig a una llengua de la traducció rica, i que no vull cedir mai al «posa-ho així perquè tothom ho entengui», que no he de rebaixar res, ni tenir por d'utilitzar tots els recursos creatius que tenim, com ara, si escau, la derivació per fer adjectius (en aquest llibre, per qualificar el protagonista vell de «xeringaire», per exemple).

De manera que la idea que em guia és, en general, tan sols la de ser clara i no provocar ambigüitats que no siguin abans a l'original, i de triar les paraules i les construccions que em semblin més properes a l'estil d'aquest original i que em sembli que haurien agradat a l'autor. M'imagino a mi mateixa havent de justificar a l'autor per què ho he posat com ho he posat, i, si trobo l'explicació convincent, tiro endavant.

Però també hi ha l'atenció i la reflexió que exigeix la recerca per mantenir el ritme: aquella paraula que primer tradueixes d'una manera directa, però que després t'adones que té més presència en el text, que va més enllà, i que l'has de canviar per trobar-ne una altra que serveixi en tots els casos i que mantingui la repetició, l'eco (és a dir, que mantingui el joc).

En aquest llibre, per exemple, el primer escull per rumiar va ser la paraula traç de la primera pàgina, que ha de servir per a les ratlles blanques verticals de la neu que cau, per a les línies horitzontals negres dels ocells que volen, per als cables de l'electricitat o per al blanc sobre fons blanc d'un camí que puja. Però alhora cal fer servir paraules o expressions que no compliquin innecessàriament el que has de dir, perquè no has de crear confusió!, ni tampoc has de simplificar el text... (sempre buscant l'equilibri entre els diversos condicionants).

Pel que fa al ritme, cada part d'*El pes de la neu* comença per un fragment diguéssim més poètic, al·legòric, que es va reprenent, i continuant, a l'inici de la part següent, i de vegades a dins del text pròpiament dit en torna a aparèixer algun tros. D'entrada, tradueixes el que «explica» el fragment, però després quan avances, t'adones que no pot ser, que, si ho fas així, en dissol's l'efecte. El primer d'aquests trossos, per exemple, comença amb una injunció: Mira. I més avall insisteix en l'ordre, la repeteix, però resulta que no pots posar simplement: Torna a mirar (tal com diríem segurament de manera espontània), perquè després ve, encara més avall, més insistent: Mira millor. Però el que posis igualment ha de ser prou natural perquè el lector no ho trobi forçat, no se n'adoni. I en canvi senti l'efecte de la cadència. Per tant, a la segona calia mantenir el mateix imperatiu: Mira més. Es a dir que queda, repartit pel paràgraf: Mira. Mira més. Mira millor.

Totes aquestes coses i cosetes (o l'esforç per mantenir figures com les al·literacions tot i el marge de maniobra estret que et permet el sentit) són entrebancs que podríem qualificar de «normals» en una traducció, i és lògic que els lectors no hi pensin ni se n'adonin. No els correspon de fer-ho, però sí que sempre he trobat curiosos en quins detalls, en quines paraules es fixen, i com en canvi d'altres, que a mi com a traductora m'han donat més feina o m'han proporcionat més alegries, passen sense pena ni glòria. Però tenint en compte que el llibre no vol cridar l'atenció per com diu el que diu, sinó que vol semblar senzill i sense entrebancs i que sobresurti per damunt de tot el conflicte entre els dos personatges principals i amb el món capgirat que es troben, el fet que els esforços del traductor passin sense que es notin sí que deu ser senyal que la cosa ha anat bé.

De fet, traduint es tracta de servir els autors, de servir les obres i de servir també els lectors, i, des del fons del cor, de servir íntimament la llengua que he heretat i que estimo. Gràcies.

Christian Guay-Poliquin. *El pes de la neu* [Traducció d'Anna Casassas]. Barcelona: Edicions del Periscopi, 2019.

